

जिल्हातील "क" वर्ग पर्यटनस्थळे निवड करून
घोषित करणे आणि "ब" वर्ग पर्यटनस्थळांची
नियड करून प्रस्ताव शासनाला सादर करणे
याबाबतचे अधिकार जिल्हाधिकारी यांच्या
अध्यक्षतेखालील समितीस प्रदान करण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक टीडीसी २०११/१२ / प्र.क्र. ८५५/पर्यटन,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२,
दिनांक:- १६ जानेवारी, २०१२ .

वाचा :- शासन निर्णय पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग क्रमांक टीडीएस २०१०/८/प्र.क्र.४६३/पर्यटन,
दिनांक ४ नोव्हेंबर, २०१०.

प्रस्तावना :-

शासन निर्णय क्रमांक टीडीएस २०१०/८/प्र.क्र.४६३/ पर्यटन, दिनांक ४ नोव्हेंबर, २०१० अन्वये प्रादेशिक पर्यटन विकास योजनेची अंमलबजावणी प्रभावीपणे करणे व निधी वितरीत करणे याबाबत सुधारित कार्यपद्धती ठरविण्यात आली असून यापूर्वीचे शासन निर्णय अधिक्रमीत केले आहेत. या शासन निर्णयामध्ये जिल्हातील "क" वर्ग पर्यटनस्थळे जाहिर करणे तसेच "ब" वर्ग पर्यटनस्थळे घोषित करण्याचे प्रस्ताव शासन स्तरावर सादर करणे व त्यांची अंमलबजावणी करणे तसेच आढावा घेणे याबाबतचे अधिकार जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती नेमण्यात यावी असे सूचित केले आहे. तथापि, पर्यटनस्थळे निवडण्याचे निकष निश्चित केलेले नाहीत.

अ. महाराष्ट्र राज्य हे निसर्गसंपत्र व वैविध्यपूर्ण असल्याने राज्यातील तीर्थक्षेत्रांच्या ठिकाणी पर्यटनस्थळांचे निकष लागू होऊ शकतील पण पर्यटनस्थळे म्हणून विकसित होणाऱ्या ठिकाणी तीर्थक्षेत्रांप्रमाणे भाविकांची संख्या, विशिष्ट कालावधीत होणारी यात्रा इ. परिस्थिती दिसून येणार नाही. तसेच राज्यातील कोकणचा समुद्रकिनारा, विविध किल्ले, विदर्भातील अभयारण्ये, थंड हवेची ठिकाणे अशी प्रादेशिक विविधता व क्षेत्रनिहाय निरनिराळी भौगोलिक परिस्थिती आहे. त्यामुळे पर्यटनस्थळे

घोषित करताना जलक्रीडा, किल्ले पर्यटन, साहस्री पर्यटन, ग्रामीण पर्यटन, कृषी पर्यटन अशा पर्यटनक्षम विविध प्रकारातील स्थळांना एकाद्य प्रकारचे निवडीचे निकष लागू करणे योग्य होणार नाही. अर्थात निवडीच्या निकषांमध्ये मोठ्या प्रमाणात लवचिकता ठेवावी लागेल. नवनवीन स्वरुपाची पर्यटन स्थळे निवडताना प्रत्येक वेळी निकष बदलण्याची देखील आवश्यकता भासेल, असे स्पष्ट दिसून येईल.

ब. उपरोक्त वस्तुस्थिती विचारात घेता उवत नमूद दिनांक ४/११/२०१० च्या शासन निर्णयात नमूद केल्यानुसार पर्यटनस्थळे विकासाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी जिल्ह्यातील "क" वर्ग पर्यटनस्थळे जाहिर करण्यासाठी जिल्ह्यातील भौगोलीक, शहरी व ग्रामीण स्थिती लक्षात घेवून त्याअनुषंगाने स्थानिक उपयुक्त निकषाच्या आधारे "क" वर्ग पर्यटन स्थळ निवड करून जिल्हा नियोजन समितीला शिफारस सादर करण्याचे अधिकार दिनांक ०४/११/२०१० च्या शासन निर्णयाव्वारे गठित झालेल्या जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीला देण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. सब्ब प्रत्येक जिल्ह्यातील भौगोलिक विविधता आणि पर्यटन स्थळासाठी उपयुक्त होणारे संभाव्य निकषातील बदल लक्षात घेऊन शासनाने निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :-

पर्यटनस्थळे विकासाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी जिल्ह्यातील पर्यटन क्षमतेचे निकष ठरवून "क" वर्ग पर्यटनस्थळे जाहिर करण्यासाठी जिल्हा नियोजन समितीला शिफारस करणे आणि "ब" वर्ग पर्यटनस्थळे घोषित करण्यासाठी शासन स्तरावर शिफारस करण्यासाठी शासन निर्णय पर्यटन विभाग दि. ४/११/२०१० अन्वये गठीत केलेल्या जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखालील पर्यटन स्थळे निवड समितीस या आदेशान्वये अधिकार प्रदान करण्यात येत आहेत. सदर समितीची रचना व कार्यपद्धती दिनांक ४/११/२०१० च्या शासन निर्णयातील परिच्छेद ५ मध्ये नमूद केल्यानुसार असेल. या समितीच्या नियमित बैठका आयोजित करणे व बैठकीसाठी स्थानिक पातळीवरील पर्यटन क्षेत्रातील सहभागीदार (स्टेक होल्डर), दूर ऑपरेटर्स, हॉटेल संघटना, पर्यटन क्षेत्रातील उद्योजक, वास्तूविशारद, इतिहास तज्ज्ञ आदी आवश्यकतेनुसार निमंत्रित करणे याबाबतचे निर्णय जिल्हाधिकारी घेतील. या पर्यटन स्थळे निवड समितीमार्फत जिल्ह्यातील भौगोलीक परिस्थितीनुसार निवडीचे जिल्ह्यापुरते निकष ठरवून पर्यटनक्षम होऊक शकणाऱ्या स्थळांची "क" वर्ग स्थान निश्चिती करणे आणि विकासाचा आराखडा व अंदाजपत्रके

बनविणेस मान्यता देणे आणि जिल्हातील ठिकाणांची "क" वर्ग पर्यटनस्थळ महणून अंतिम निवड करण्यासाठी जिल्हा नियोजन समितीला शिफारस करणे असे अधिकार राहतील. त्याचप्रमाणे या समितीने "ब" वर्ग पर्यटन स्थळे घोषित करण्यासाठी जिल्हातील पर्यटन स्थळांची शासनाकडे शिफारस केल्यास त्याबाबत निर्णय घेण्याचे अंतिम अधिकार शासनास राहतील.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संकेतांक २०१२०१२००८१७१८२९००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

श. अंडाई
(सं. ए. भांडारकर)

अदर सचिव, महाराष्ट्र शासन

रांगांठ - २०१४०६१११२५२५७५०२३
प्रति,

- १) मा. मुख्यमंत्री महोदयांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- २) मा. उपमुख्यमंत्री महोदयांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ३) मा. मंत्री, पर्यटन यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ४) मा. राज्यमंत्री, पर्यटन यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ५) महालेखापाल, लेखा व अनुज्ञेयता, महाराष्ट्र -१, मुंबई
- ६) महालेखापाल, लेखा व अनुज्ञेयता, महाराष्ट्र -२, नागपूर,
- ७) अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई / जिल्हा कोषागार अधिकारी, नाशिक
- ८) प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ९) प्रधान सचिव, नगरविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १०) प्रधान सचिव, (पर्यटन), पर्यटन व सांस्कृतिक कार्यविभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ११) विभागीय आयुक्त, कोंकण/नाशिक/पुणे/औरंगाबाद/अमरावती/नागपूर
- १२) सर्व जिल्हाधिकारी
- १३) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
- १४) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ, मुंबई
- १५) आयुक्त तथा संचालक, नगर परिषद प्रशासन संचालनालय, वरळी, मुंबई
- १६) नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १७) वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १८) निवडनस्ती, पर्यटन